

cumhuriyet ilahiyat dergisi 20, sy. 1 (Haziran 2016): 289-308

cumhuriyet theology journal 20, no. 1 (June 2016): 289-308

✿ Hakemli Araştırma Makalesi / Peer-reviewed Research Article ✿

Hz. Peygamber'in Hadîslerinde Geçen -Biz- Vurgusu Bağlamında Toplumdaki Birleştiriciliği

The Prophet's Unification in Society in The Context of -We -
in His Tradition

Osman Nedim Yektar*

ÖZ

Hz. Peygamber hadislerinde yaptığı "biz" vurgusunu toplumsal bilinç haline getirmiştir. Sözde değil, özde oluşan bir bilinçtir. Bu sayede toplum imân toplumu olarak aslına dönmüştür. Bunu "söz, fiil ve duygu" olarak anlatmaya çalışmıştır. Toplumun bütün seviyelerinin anlayabileceği ve onların tamamını kuşatıcı bir anlatımdır. Uygulamalarıyla da toplumsal birleşmeyi başarmıştır. Bu başarı günümüz asrına da ışık tutacak, şekilde bir başarıdır.

ANAHTAR KELİMELER: Hz. Peygamber, "Biz" Şuuru, Birleştiricilik, Toplum.

ABSTRACT

In hadith of the Prophet his "we" has become an emphasis on social awareness. Not so-called, it is formed in a self-conscious. In this way, the original is returned to the community of faith-communities. This "words, actions and feelings" as he tried to explain. Understood by all levels of society and it is a narrative encompassing their entire. It has managed to social cohesion in the application. This success also shed light on the present century is such a success.

KEYWORDS: The Prophet, "We" Consciousness, Unifying, Communitis.

* Yrd. Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Assistant Professor, University of Namık Kemal, Faculty of Theology, Department of Hadith. Tekirdağ/Turkey (osmannedimyektar@hotmail.com).

cumhuriyet ilahiyat dergisi'nde yayımlanan makaleler, en az iki hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik değerlendirilmesine tabi tutulur. Ayrıca intihal içermediği özel bir yazılım kullanılarak kontrol edilir.

cumhuriyet theology journal uses double-blind review fulfilled by at least two reviewers. In addition, all articles are checked by means of a program in order to confirm they are not published before and avoid plagiarism.

SUMMARY

The Prophet adopted his Ummah as a single unity. He associated this unity with a number of characteristics and explained them. He said that point the person or persons who accept them, would gain ummah notion. This can be achieved with good values and bad values. All of them affect the whole of society. This consciousness is the same in the time he lived in the first century and the century of the last living member of humanity. In this context, "we" consciousness, has contributed to achieving the nation's unity consciousness.

The Prophet's "we" is seen to be applied to a variety of metaphors to make it understood consciousness. In this context, it was resembled sometimes to a limb, sometimes a building, sometimes one man, sometimes to a rain.

The Prophets also desired to establish a unity of faith-brotherhood among the people. He wanted them to live it firstly in his own life, then among the muslims all.

The Prophet adopted unity consciousness in essence so that he saw who the other prophets a kind of unity as a building and he puts himself at the end of it like a brick. It does not stem from any lack of humility here.

The Prophets stepped among the people through the life of individuals and society. One of the most important factors in creating public awareness of the Prophet is providing a sense of security. In this sense, he has established the neighborhood, trade and agricultural practice among them.

Love-compassion, tolerance, awareness of the faith are the unifying elements of the Prophet's life.

Loving each other and compassion, they are like one body of believers. If one part of body is ill, other parts are ill too. When one mumin is under cruelty, others are the same. The Prophet "we" are trying to make sense of the judges in the words and deeds. has invited the tribes and nations where unity in faith as a priority. Then all the people have wanted to keep the faith in the unity of consciousness.

In addition to the appeal to the order of steps based on unity, it gave priority to unity based on feelings. Feeling that this matter first

opposed, to selfishness. Hayri believers to ask for his brother, not to help someone else, to pray for believers to etc. They occur as a result of selfish actions. The Prophet charity wants to count himself should ask for the faith of other believers, the imam of the congregation to pray for him and pray stated that betrayed the community. Prophet Prophet's operational practices have been identified as "worship and social welfare" We tried to take the title.

The Prophet, worship in the "we" gave importance to consciousness. "Sevad A'zam" aimed at using the concept of the unity of this until doomsday. This concept is said to be a manifestation of his circumcision. They should be kept firmly in the ranks of his circumcision would show otherwise emphasis on differentiation of the hearts of believers literally "one heart", "single we" is to imply emphasis. like him who would win reward those who do good to signify mention are other factors that lead to the establishment of a sense of unity.

The application forms of zakat and hajj are packed with factors leading to this union. The sacrifice, "circumcision of Muslims" has said that meant. In this prayer, "circumcision of Muslims" instead of "my Sunnah" statement points to this association.

One issue that is also seen as a unifying element in the Prophet's community is to provide assistance from community members. Till the end of the first prophecy is addressed to the revelation at Hira mountain, it took care to this unifying element.

"When the neighbor is hungry the one who wakes up fed that morning is not from us." Ordination is an expression of unity consciousness is every night and day of making the necessary control. Will give your neighbor anything without sahbîs the water of the little more than put the preaching of soup, to brotherhood established between the Companions, more vehicle or ration that's the verdirt her brother, thirsty one of the water, although it is the Day of Resurrection the people who give water in the desert reporting would be people to talk should not always God himself, his brother to specify whether the aid is to help people as long as there are signs could be union solidarity.

The opposite of helping others is selfishness. The one having these feelings do not want to benefit from someone else's goods.

GİRİŞ

Toplum hayatında birleştirici ve bölücü kuvvetler aynı anda işlevselliğini devam ettirir. Toplum adeta bu iki zıt kuvvetin dengesi içerisinde varlığını sürdürür. Birleştirici olan kuvvetler toplumda işbirliği, uzlaşma, fedakârlık, merhamet vb. duyguları yerleştirirler. Bölücü olan kuvvetler ise rekabet, ihtilaf, husumet vb. duyguları topluma yerleştirirler.¹ Bu kuvvetler aynı zamanda toplumun sosyal değerlerine de işaret ederler.

Sosyal değerler normatif hukuk kuralları gibi yazılı değillerdir. Sosyal değerler toplumun tamamını kapsayan, toplumda arzulanan değerleri içinde barındıran, varlığını belli şartlara borçlu olmayan bir takım standartlardır. Bunlar toplumdan topluma değişkenlik gösterebilirler.²

Batı kaynaklı düşünce sistemlerinde bu değerler iyi-kötü şeklinde ele alınmıştır. Luther, insanın özünde kötülüğe meyyal olduğu, kuralı bozmaya yönelik olduğu şeklinde sosyal değerleri belirlerken, Aguste Comte ise fiiliyata geçmedikçe sosyal değerlerin anlamsızlığını ileri sürer.³

Hz. Peygamber de gönderilen peygamberlerin en sonuncusu olarak yaşadığı topluma bir takım sosyal değerleri öğretmiştir. Onun sünneti İslâm ümmetini birleştirmiştir. İbn Hacer Hz. Peygamber'in sünnetindeki birlikteliğin "İmân birlikteliği" olduğunu ifade etmiştir.⁴ Allah aslında insanların imân hususunda tek bir ümmet olduklarını, sonradan kendi aralarında bir takım ayrılıklara düştüklerini, bu yüzden onlara peygamberler, uyarıcılar ve müjdeleyiciler gönderdiğini haber verir.⁵

Hz. Peygamber de kendisinden evvelki uyarıcılar ve müjdeleyiciler gibi ümmetinin hangi hususlar sayesinde birleşebileceklerini onlara haber vermiştir. "Ümmetinin Allah'ın istediği iman birliği içerisinde olmasını arzu eden bir peygamber, bu birleştiriciliği sağlamada hangi şuur-

¹ Sulhi Dönmezer, *Sosyoloji Dersleri* (İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1970), 128, 29.

² Dönmezer, *Sosyoloji Dersleri*, 108, 9.

³ Nihat Yatkın, *Günah ile İlgili Bir Hadîsin Tahlili* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2006), 121, 22.

⁴ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi sahîhi'l-Buhârî*, thk. Abdurrahman Nasır el-Berrâk (Riyad: Dâru Taybe, 1426/2005), XIII:556.

⁵ el-Bakara, 2/213.

la hareket etmiştir? Bu birlikteliğin duygusal boyutu nedir? Söz ve eylemde hangi davranışları bu hususta sergilemiştir?" şeklindeki sorulara cevaplar aradık.

Bu çalışmamızda bu soruların cevaplarını örnekleriyle bulmaya çalışacağız.

Bu soruların cevaplarını başta hadîsler ve şerhleri olmak üzere psikoloji, sosyoloji vb. günümüz ilim dallarından faydalanacağız.

1. "BİZ" DUYGUSUNU TOPLUMSAL BİLİNÇ HALİNE GETİRMESİ

"Biz duygusu", başkalarını var kabul etme, karar verirken başkalarını da içine katma şeklinde anlaşılabilir.

Batıda bunun zıt anlamı, "bencilik, egoizm, hodkâmlık" terimleriyle anlatılmıştır.⁶ Hobbes, "bencilik" ahlâkını savunmuştur. Buna göre Hobbes bu felsefesini şöyle tanımlar: "İnsanın bütün eylemlerini ben sevgisiyle belirlemesi gerektiğini, buna göre ahlâk kuramını da kendisini koruma güdüsüne göre şekillendirmesi gerektiğini" belirtir.⁷ Bu öğretilerde rekabet ve başkasıyla yarış içinde olma duygusu kutsallaştırılır. Barışçıl ve uzlaşmacı olmak önemsiz kabul edilir. Yetinmemek ve doymayarak daha fazlasını istemek adeta gerekliliktir. Bu yüzden toplum fertlerinde "biz" duygusu yerine "ben" duygusu hâkimdir.⁸

Hz. Peygamber ise hadislerinde topluma hep "biz" vurgusu yaparak hitap etmiştir. Hz. Peygamber "biz" duygusunu şu ifadelerle dile getirmiştir: "Bizden değildir."⁹, "Mescidimize yaklaşmayın!"¹⁰ "Sakininiz!"¹¹ "Birbirinize (şunları) yapmayın!"¹² "(Filancadan) ben uzağım!"¹³

⁶ Nevzat Tarhan, *İnanç Psikolojisi Ruh, Beyin ve Akıl Üçgeninde İnsanoğlu* (İstanbul: Timaş Yayınları, ts.), 116.

⁷ Bedia Akarsu, *Felsefe Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1994), 32.

⁸ Tarhan, *İnanç Psikolojisi*, 116.

⁹ Ebû'l-Hüseyn b. El-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbü'rî Müslim, *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed b. İyâdî (Kahire: Mektebetü's-Safâ, 1424/2003), "İman", 168.

¹⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil Buhârî, *Câmiu's-sahîh*, nşr. Muhammed Ahmed el-Hallâf (Lübnan: Dâru İhyâu't-Türâsi'l-Arabî, ts.), "Ezan", 160.

¹¹ Müslim, "Birr", 103, 05.

Hız. Peygamber'in yukarıdaki ifadelerinden şunu anlamamız mümkündür: Hız. Peygamber ümmetini tek bir bütün olarak kabul ediyor. Bu ifadeleri bir takım hususiyetlerle ilişkilendiriyor. Dolayısıyla ümmetinin bir takım hususiyetlerinin olacağını bildirmektedir. Bu hususlara uyan kişi veya kişiler ümmeti adına biz bilincini kazanacaklarını haber vermektedir. Aslında bunun da bir takım iyi ve kötü değerlerle sağlanabileceğini belirtir. İyi olsun, kötü olsun bütün değerlerin toplumun bütününe etkileyebileceğini belirtir.¹⁴

Hız. Peygamber "biz" bilincini kavratmak için çeşitli benzetmelere başvurduğu görülmektedir. Bu kapsamda biz bilincini bazen bir uzva,¹⁵ bazen bir binaya,¹⁶ bazen tek bir adama, bazen başı mı sonu mu hayırlı olduğu belli olmayan bereketli bir yağmura¹⁷ benzeterek önce gelen ümmetiyle çağlar sonrası gelecek ümmeti arasında bir birliktelik kurar.

Hız. Peygamber ümmeti arasındaki birlikteliği anlattığı "Müminler, bir binanın yapı taşları gibidir."¹⁸ hadisinde günümüz mimari anlayışına delalet eden bir tasvir metodu kullanmıştır. Bu hadisin râvîsi Ebû Mûsâ el-Eş'âri Hız. Peygamber'in iki elindeki parmakları birbirine geçirerek bu hadisi söylediğini belirtmiştir.¹⁹ Böylece anlatmak istediğini muhataplarına somut, görsellik içeren bir anlatım tarzıyla anlatmıştır.

Vücudun bir uzvuna benzetilerek yapılan anlatımda tıp ilmine delalet eden bir tasvir metodu kullanmıştır. Bu tasvir düşünüldüğünde, şöyle bir durum ortaya çıkar: Vücuttaki uzuvlardan birisi diğerini yok sayarsa veya bir organın görevini diğer bir organ yapmaya kalkarsa vücutta dengesizlik olacaktır. Organ üzerine yüklenen fazla yükten dolayı direnç bozukluğu sonucu bütün vücudu ağrı kaplayacaktır. Aynen kişiler de bencilce davrandıklarında bu kişiler toplumun diğer fertlerine yük

¹² Buharî, "Edeb", 57.

¹³ Müslim, "İman", 165.

¹⁴ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, XIII:556.

¹⁵ Buharî, "Edeb", 27.

¹⁶ Müslim, "Birr", 65.

¹⁷ Ahmed Muhammed b. Hanbel, *Müsned* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), IV:319; İbn Hibban, *el-İhsân bi tertibi sahih-i İbn-i Hibban*, thk. Şuayip el-Arnaut (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1414/1991), XVI:310.

¹⁸ Müslim, "Birr", 65.

¹⁹ Buharî, "Salât", 88: "Mezâlim", 5.

olurlar. Onları rahatsız ederler. Böylece de toplumda bencilce davranışlar, egolar baş gösterecektir.²⁰ Bu yüzden özde birliktelikler sağlanmaya çalışılmalıdır.

Hz. Peygamber de insanlar arasında özde, îmân kardeşliğine dayalı birlikteliklerin kurulmasını arzularak mümin kimseyi şu şekilde tanımlamaktadır: "Mümin cana yakındır. (İnsanlarla) yakınlık kurmayan ve kendisiyle yakınlık kurulamayan kimsede hayır yoktur."²¹

Hz. Peygamber birlik bilincini özünde o kadar benimsemiştir ki, kendisinin diğer peygamberlerle olan bağını anlatırken yapılan bir binada en son koyulan bir tuğlaya kendisini benzetecek kadar birlik ruhuna sahip, samimi ve tevazu sahibi bir peygamberdir.²² Buradaki onun tevazusu herhangi bir eksiklikten kaynaklanmamaktadır. Zira Allah'ın gönderdiği her şer şeriatın kendi içinde bir ahengi vardır. Bunun en mükemmeli de Hz. Peygamber'e nasip olmuştur.²³

Müslüman toplumlarında bu anlamdaki birliktelikler zaman zaman sağlanmıştır. Yazarı belli olmayan "anonim-İslam toplumuna ait" pek çok edebî yapıt ortaya koyulmuştur.²⁴ Şairler ne kadar güzel şiir yazsalar da isimlerinin yerine mahlaslarıyla anılmak istemişlerdir.²⁵

Bu bilinçteki kişiler "Ben yaptım. Ben ettim." cümlelerini hiç kullanmak istemezler. Bu cümlelerin yerine "Bendeniz" ifadesini kullanmayı tercih ederler.²⁶

Bu bilince sahip kimseler aslında iradelerinde hürdürler. Fakat, Allah'a karşı sorumlu olduklarını hiç unutmazlar.²⁷ Bu yüzden içlerinde sorumluluk duygusunun olduğu kötülükte değil iyilikte bir olan "biz" duygusuna ulaşmışlardır.²⁸ Buna göre bu kişiler, "Ben bu toplumda adeta

²⁰ Nevzat Tarhan, *Toplum Psikolojisi Sosyal Şizofreniden Toplumsal Empatiye* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012), 149.

²¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 400.

²² Müslim, "Fezâil", 20; Buhârî, "Menâkıp", 18.

²³ Bedreddin Aynî, *Umdetu'l-kârî* (Beyrut: Dâru İhyâu't-Türâsi'l-Arabî, 2010), XVI:150.

²⁴ Üstün Dökmen, *İletişim Çatışmaları ve Empati* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2013), 262.

²⁵ Dökmen, *İletişim Çatışmaları*, 261.

²⁶ Dökmen, *İletişim Çatışmaları*, 262.

²⁷ Tarhan, *İnanç Psikolojisi*, 116.

²⁸ Nevevî, *Sahîhu Müslim bi-şerhi'n-Nevevî* (Kahire: Mektebetü's-Safâ, 2003), XVI:133.

makinanın bir parçası gibiyim. Benim arıza çıkarmam, bütün makinayı etkilemesi gibi toplum etkilenecektir" şeklinde biz bilinci içerisinde özünden gelerek hareket ederler.²⁹

Özdeki birliğin sağlanmasına Kur'an'da da temas etmektedir. Allah insanlar arasında özde sağlam bir birlikteliğin sağlanmasını isterken "Ey insanlar! Sizi tek bir nefisten yaratan Rabbinizden korkun!"³⁰ buyurmuştur. Adeta "Tek bir vücut oluncasına birlik olun!" buyurulmuştur

Hız. Peygamber "biz" duygusundan hareketle toplumdaki birleştiriciliği hedeflemiştir. Onu bu hareket tarzı Allah'ın murat ettiği özdeki imân birliğinin tezahürüdür. "Biz" duygusunun toplumsal birleşmeğe zemin hazırladığı da bir gerçektir. Buna göre Hız. Peygamber attığı adımlarla "biz" duygusunu besleyerek toplumsal birleşmeğe zemin hazırlamıştır. Bu birleşme sıradan bir birliktelik değil. Bilinç halinde olan bir birlikteliktir. Çalışmamızın bundan sonraki safhasında bu adımları belirlemeğe çalışacağız.

2. TOPLUMDA GÜVEN DUYGUSUNU SAĞLAMASI

Hız. Peygamber'in toplum bilincini oluşturmasında en önemli etkenlerden birisi güven duygusudur. Kişilerin birbirlerine güven duymadığı bir toplumda birliktelikten veya toplum bilincinden bahsedilemez. Güven duygusunun oluşmadığı bir toplumda kişi her an başına bir şey gelecek hissiyle yaşar.³¹

Hız. Peygamber, komşunun komşuya mirasçı olabilecek kadar değerli olduğu vurgusunda bulunurdu.³² Mirasçı olunması düşünülen bir kişinin nâmûsu da onun katında o derece önemliydi. "Kötülüklerinden diğer komşularının emin olamadığı komşuda hayır yoktur."³³ buyururdu. Bu yüzden Hız. Peygamber, komşusunu adeta arkadan vururcasına

²⁹ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 149.

³⁰ en-Nisâ, 4/1.

³¹ Nevzat Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak Duyguların Eğitimi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2013), 118.

³² Ebû İshâ Muhammed b. İsa es-Sevre Tirmizî, *Câmiu's-sahîh* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1421/2001), "Birr", 28.

³³ Müslim, "İman", 73.

onun kızına veya ailesine göz diken bir kişinin insanların en şerlisi olduğunu ifade ederdi.³⁴

Sağdan, soldan, önden ve arkadan kırkar komşuyu iâşe ve yardımlaşma konularında birbirlerine karşı sorumlu yapması,³⁵ fâili meçhûl cinayetlerin önüne geçmek için maktûlün cesedinin bulunduğu yerdeki elli hâne sahibini sorumlu tutması³⁶ onun toplumsal birlik ve güven ortamını sağlamada attığı en önemli adımlarından bir tanesidir.

Çevresinden her an zarar göreceğini düşünen bir kişi paranoid (aşırı korkaklık) duygusuna düşer. Bu kişi zarar duygusunu kendisinden uzak tutabilmek için çok kolay bir şekilde silaha sarılır. Karamsar duygulara bürünür.³⁷

Hz. Peygamber'in nazarında insanların birbirlerinin ırz ve namûsları değerli olduğu gibi, malları da değerliydi. Hatta Mekke, haram aylar Allah katında ne kadar büyük bir değere sahipse müminlerin canları, ırzları ve malları da aynı derecede Allah katında değerliydi.³⁸

Hz. Peygamber, pazara çıktığında bir buğday satıcısının önünde durdu. Yığın halindeki buğdayın içine elini soktu. Buğday yığınının iç kısımları ıslaktı. Satıcıya üst tarafı kuru olduğu halde, buğdayın iç kısımlarının niçin yaş olduğunu sordu. Satıcı, "Yağmur yağdı. Islandı." deyince Hz. Peygamber, "Aldatan bizden değildir." buyurdu.³⁹

Çünkü aldatma güven duygusuna zarar veren bir etkidir. Aldatma duygusu "net olmama, olduğu gibi görünmeme" duygularının içerisinde barındırır. Bu da güven duygusuna zara verir.⁴⁰ Hz. Peygamber güven duygusuna zarar veren hareketlerden uzak durmaya çalışırdı.

³⁴ Müslim, "İman", 141.

³⁵ İbn Recep el-Hanbelî, *Câmiu'l-ulûm ve'l-hikem fî şerhi hamsîne hadîsen min cevâmii'l-kelim* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1424/2004), 178, 80.

³⁶ Müslim, "Kasâme", 3.

³⁷ Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak*, 117, 18.

³⁸ Ebu Muhammed Abdu'l-Melik, *es-Sîretu'n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sekâ, İbrâhim el-Ebyârî, Abdu'l-Hafız Şelebî (Lübnan: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiye, 2009), 868, 69.

³⁹ Müslim, "İman", 164, Tirmîzî, "Buyû'", 74.

⁴⁰ İbn Recep, *Câmiu'l-ulûm*, 555.

İnsanların özel halleriyle ilgilenmezdi. Onları riyakârca övmezdi. Bu da onlarla arasındaki samimiyeti artırırdu.⁴¹

Aldatan insanlar ise çok kolay yalana başvururlar. Bu yüzden aldatılmamak için aldatmayı tercih ederler. Yalandan vazgeçmezler. Yüksek ideallere sarılamazlar. Yüksek ideal peşinde olmadıkları için anı kurtarmanın telaşı içerisinde dirler.⁴²

Net olmadıkları, yalan söyledikleri için hep yalnızlığa itilirler. Toplumla entegre olamazlar. Bu yüzden ticarete samimiyete zarar verecek bütün alışverişler onun tarafından yasaklanmıştır.

Köylünün adına şehirlinin hiç yorulmadan köylü adına satış yapmasını,⁴³ müşteri kızıştırarak alışveriş yapmayı,⁴⁴ miktarı belli olmayan kuru hurmayı miktarı belli olan kuru hurma karşılığında alıp satmayı⁴⁵ aldatmaya neden olacağı için yasaklamıştır.

3. SEVGİ-MERHAMET-HOŞGÖRÜ'YÜ TESİS ETMESİ

Hz. Peygamber'in Kur'an'da yüce ahlâkı övülürken Allah'ın rahmeti sayesinde onun insanlara hoşgörülü davrandığı belirtilmiştir.⁴⁶ Dolayısıyla Allah'ın rahmet sıfatıyla hoşgörü arasında bir bağ kurulmuştur.

Sevgi-merhamet ve hoşgörü Hz. Peygamber'in hayatında birleştirici unsur olarak kabûl edilmiştir.

Birbirlerini sevme ve acıma, birbirlerine hoşgörülü davranmada müminlerin tek bir vücut gibi olduklarını, vücudun bir uzvu hastalandığında diğer uzuvlar uykusuz kalarak ve ateşin hararetiyle o hasta uzuv için tedbir almaya çağırıldıklarını belirtmiştir.⁴⁷

Bu hadiste "uykusuzluk" ve "rahatsızlık" lafızlarından rahatsızlanan biri için diğer insanların çırpınmaları şeklinde anlamak mümkündür.

⁴¹ Kâdı İyâd, *Kitâbu'ş-şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mustafâ* (Beyrut: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekafiyye, 2001), 126.

⁴² Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak*, 118-20.

⁴³ Buharî, "Buyû", 68; Müslim, "Buyû", 18.

⁴⁴ Buharî, "Buyû", 60; Müslim, "Buyû", 7, 8.

⁴⁵ Müslim, "Buyû", 42.

⁴⁶ Âl-i İmrân, 3/159.

⁴⁷ Müslim, "Birr", 66.

Hasta biri için nasıl uykusuz kalmaya razı olurlar, heyecanla çırpınırlarsa bir müminin maddi ve manevi sıkıntısından kurtarmak için aynı şekilde çırpınırlar.⁴⁸

Seküler ahlâkta yaşam mücadele ve rekabetten ibaret olduğundan fakir, yoksul veya acı çeken düşünülmez. Bu tabakadaki insanların acılarına kaygısız kalınır. Gerekirse bu kimseler feda dahi edilebilir.⁴⁹ Ama yukarıda verdiğimiz hadis göz önüne alındığında mümin bir başka mümine kaygısız davranamaz. "Bana dokunmuyorsa" veya "ne olursa olsun" deyip geçemez. Müminlerin kusurlarını aramak bir tarafa, kusurları hep birlikte bertaraf etmenin çaresini arar. Bu şekilde hoşgörü sahibi olur.⁵⁰ "Allah'ın onlar aralarında merhamet sahibi dediği kimselerdir"⁵¹ hitabından hareketle diğer müminlerin hatalarına karşı hoşgörü sahibidir.

Allah'tan onun sevgisinin yanında onu seveni sevmeyi de istemiştir.⁵² Kişinin kıyamet günü sevdiğiyle beraber olacağını,⁵³ birbirlerini sevmedikçe kişilerin gerçek anlamda îmân etmiş olamayacaklarını, birbirlerini seven kimselerin bunu dile getirmelerinin gereğini onlara öğretmiştir.⁵⁴

Kalbinde sevgi duygusunun olmadığını belirten bir adama yetimlerin başını okşamayı tavsiye etmesi,⁵⁵ selamlaşmanın,⁵⁶ hediyeleşmenin⁵⁷ ve tokalaşmanın⁵⁸ insanlar arasındaki sevgiyi hâkim kılacağını onlar arasındaki öfkeyi gidereceğini belirtmesi toplumdaki birleştiriciliğe yönelik attığı adımlar olarak sayılabilir.

⁴⁸ Kemal Sandıkçı, *Hadis* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), II, 302.

⁴⁹ Tarhan, *İnanç Psikolojisi*, 116.

⁵⁰ Sandıkçı, *Hadis*, II, 303.

⁵¹ el-Fetih, 48/29.

⁵² Tirmizî, "Deavât", 72.

⁵³ Buharî, "Edeb", 96.

⁵⁴ Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünen*, thk. Muhammed Nasiruddin Elbânî, Beyrut: Dâr'u İbnü'l-Hazm, 1426/2005, "Edeb", 112, 13.

⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II:7566; Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, Ebûbekir, *el-Musannef*, thk. Habib el-A'zamî (Pakistan: Meclis İlmî, 1416/1996), XI:96.

⁵⁶ Müslim, "İman", 93.

⁵⁷ Malik b. Enes, *Muvatta*, thk. Halil Me'mûn Şeyha (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 2007), "Hüsnü'l-huluk", 4.

⁵⁸ Muvatta', "Hüsnü'l-huluk", 4.

Buna göre Hz. Peygamber'in sünnetinde sevgi, "biz" şuurunun oluşmasında adeta harç görevi görmüştür. Asıl olan Allah için müminleri sevmektir. Kişinin ameli az olsa da hakikî müminleri sevse, bu sevgisi ahirette onlarla olmaya yetecektir. Ayrıca müminleri sevmek niyetin temiz olduğunun da bir göstergesidir. Bu yüzden amele değil, niyetin kime yöneldiğine bakılır. Buhârî de buna dikkat çekmek için bâb başlığını "Alâmetu Hubbillâh Azze ve Celle" "Allah'ı Sevmenin Alâmeti" koyarak îmân birliğine işaret etmiştir.⁵⁹

Sevgi olan kalpte "biz" şuuru taşıdığı kişilere karşı hoşgörü ve merhamet duyguları bulunur. Hoşgörü konusunda Hz. Peygamber toplumsal birliğe zarar gelmemesi için hassas davranırdı. İnsanların kötülüklerine karşı kötülükle karşılık vermezdi. Bilakis onlara bağışlayıcı ve hoşgörülü davranırdı.⁶⁰ Onlara karşı zahiren hatalarını görmezden gelirdi. İç aleminde onlara kötülük yapmaya niyete girişmezdi. Kötülüğe iyilikle muamele ederdi.⁶¹ İnsanlardan tek taraflı hoşgörü beklemenin yanlış olacağını belirterek "Hoş gör ki hoş görülesin!"⁶² buyururdu.

Hoşgörü sahibi olmayan kimse, karşısındaki kişinin on tane iyi huyunu görmez de bir tane kötü huyunu görür. Alçak gönüllüymüş gibi görünür. Fakat bu alçak gönüllülüğün altında gizli bir kibir yatar. Başkasında hem mükemmeliyet aradığı için insanların hatalarıyla uğraşır.⁶³

Hoşgörü ve merhamet sahibi olmayan kimseler çevresindeki kişi ve nesnelere karşı adeta sağır ve dilsizdirler. Onlar etrafındaki kişileri ve hadiseleri anlayacak inceliğe erememişlerdir. Muhataplarını anlamaya çalışmazlar. Onların duygularını anlamaya ulaştıracak ipuçlarına sağır ve kördürler. Bu yüzden samimi dostluk kuramazlar. Devamlı surette onların hatalarıyla meşgul olurlar.⁶⁴

⁵⁹ Aynî, *Umdetu'l-kârî*, XII:301; Abdurrahman Şeref Azîmâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd* (Beyrut: Dâru İbn-i Hazm, 2005), II:2332.

⁶⁰ Tirmizî, "Birr", 69.

⁶¹ Ebû Abdurrahman Mubârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2001), V:425.

⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I:249.

⁶³ Nevzat Tarhan, *Toplum Psikolojisi Sosyal Şizofreniden Toplumsal Empatiye* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012), 246.

⁶⁴ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 247.

4. HİTAP CÜMLELERİNDE BİRLİK MESAJI VERMESİ

İnsanlarla kurulan temaslarda kullanılan ilk basamak hitap cümleleridir. İnanan kesime olan hitap ile inanmayan kesime olan hitap birbirinden farklıdır. Her hitabın şekli muhatabın durumuna göre belirlenir.⁶⁵

Allah inanan, inanmayan herkese hitap ederken "Ey Âdem'in oğulları" şeklinde birlik mesajı sunan bir anlatımla ifadelerine başlar.⁶⁶

Hz. Peygamber'in Kur'an'da müşriklere hitap edişi anlatılırken "Ben sizin içinizde bir ömür kaldım."⁶⁷ şeklinde ifade edilmiştir. Böylece onlarla olan vatandaşlık bağını önce ortaya koymuştur. Hadislerde de bu bağın kurulduğunu görmekteyiz.

"Ben kureyştenim",⁶⁸ "Ben arabın en (saf-temiz) olanıyım. Benî Sa'd b. Bekir oğullarının lisânı üzerineyim"⁶⁹ buyurarak onlarla olan dil ve ırk birlikteliğine vurgu yapmıştır.⁷⁰ Fakat bu birliktelik asla îmân birlikteliğinin önüne geçmemiştir. Aksine dil ve ırk birlikteliğini ümmet birliğine götüren bir vasıtaya dönüştürmüştür. Böyle olmasaydı Hz. Peygamber onlarla cihadı emretmezdi.⁷¹ O'nun arap olduğu hususuna vurgu yapması aynı zamanda tebliğinin dil açısından bir gereği olmuştu.⁷² Fasih arapça konuşması yanında yetiştirdiği sahâbeye de etki etmişti. İbn Abbâs ondan hadîs rivayet eden sahâbîler arasındaydı. Talebelerinden Mesrûk, İbn Abbâs'ın en fasihi olduğunu belirtmekteydi.⁷³

Dil unsuru yanı sıra Hz. Peygamber'in eski kavimlerin akıbetleri vasıtasıyla bir birliği hedeflemiştir. Araplar eski milletlerden Nuh, Lut vb. kavimler hakkında efsanevî bilgilere sahiplerdi. Kur'an onların aki-

⁶⁵ Hallâf, Abdulvehhab, *İlmü üsûlî'l-fikhi* (Lübnan: bs. Yeri Yok, 1942), 20.

⁶⁶ el-A'râf, 7/26, 7, 31, 5.

⁶⁷ Yûnus, 10/16.

⁶⁸ Müslim, "Fezail", 153, 57.

⁶⁹ Suyûtî, *Câmiu's-sagîr* (Lübnan: Dâru'l-Ma'rife, 1972), III:44.

⁷⁰ Münâvî, Abdurraûf, *Fezû'l-kadîr* (Lübnan: Dâru'l-Ma'rife, 1972), III:44.

⁷¹ Nevevî, XVI:47.

⁷² İsmail Lütfi Çakan, *Hadislerde Görülen İhtilaflar ve Çözüm Yolları (Muhtelifü'l-Hadis İlmi)* (İstanbul: İfav Yayınları, 2010), 120.

⁷³ Nihat Yatkın, *Abdullah İbn Abbâs ve Hadis İlmindeki Yeri* (Ankara: Yayın Evi, 2012), 47.

betlerinin ne olduğunu onlara anlatarak “ahiret” diye bir sonun olduğunu ve îmanda bütünleşmelerini hedeflemiştir.⁷⁴

Mûsa,⁷⁵ Nûh,⁷⁶ Lût,⁷⁷ Hûd,⁷⁸ Sâlih,⁷⁹ “Ey kavmim!” şeklinde kendilerini yaşadıkları toplumla bütünleştiren ifadeler kullanmışlardır. Peygamberler bu hitaplarıyla ümmetleriyle aralarındaki ortak bağlardan hareketle davetlerini yaymışlardır.⁸⁰

Hitap cümlelerindeki birleştiriciliğe insanlar normal zamanda dikkat edebilirler. Ama sinirli oldukları zamanlarda pek dikkat etmeyebilirler. Hz. Peygamber bu hususa insanlar sinirliyken de dikkat etmiştir. Hatta kızı Fatıma’ya bunu öğretmiştir.

Kızı Fatıma (r.a.) Ali (r.a.) aralarında bir tartışma yaşanmış ardından Ali evden dışarı çıkmıştı. Hz. Peygamber kızının yanına geldi. Onun kızgın bir vaziyette olduğunu görünce ona, “Eşin nerede?” veya “Ali nerede?” diye sormak yerine “Amcanın oğlu nerededir?” diye sordu. O da onun mescitte olduğunu söyledi. Hz. Peygamber burada kullandığı dil ile Fatma’nın eşi hakkında kızgınlıkla ağzından istenmeyen bir ifadenin çıkmasına hazırlanmamış oldu. Aksine aralarındaki yakınlığı ön plana çıkartıcı bir hitap dili kullanarak, aralarındaki muhabbete zarar getirmemiş oldu.⁸¹

Hz. Mûsâ’da Tûr dağından döndüğünde kavminin buzaya taptığını görmüş. Bu olaya çok sinirlenmişti. Hz. Hârûn’un sakalından tuttu ve ondan hesap sordu. Hârûn ise adeta aradaki birlikteliğe zarar getirmeden “Ey anamın oğlu! Saçımı sakalımı yolmayı bırak!”⁸² diye cümlesine giriş yaptı.

⁷⁴ Yavuz Ünal, *Hadisin Doğuş ve Gelişim Tarihine Yeniden Bakış* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2013), 25.

⁷⁵ el-Mâide, 5/21; Yûnus, 10/84.

⁷⁶ Yûnus, 10/71.

⁷⁷ Hûd, 11/78.

⁷⁸ Hûd, 11/29, 51.

⁷⁹ Hûd, 11/63.

⁸⁰ Râğıp İsfahânî, *Müfredâtı elfâzi'l-kur'an*, thk. Safvân Adnan Dâvûdî (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1418/1997), 549.

⁸¹ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hadislerle İslam* (Ankara: Semih Ofset, 2013), IV:126.

⁸² Tâhâ, 20/94.

İbrahim putperest babasını imâna davet ederken “Ey babacığım!”⁸³ şeklinde akraba bağıını ön plana çıkarmıştır. Meryem’in İsâ’yı dünyaya getirmeden iffetli bir kadın olduğu kavmi tarafından biliniyordu. Kardeşi Hârûn da iyi bir insandı. Ona bunu anımsatmak için kavmi, “Ey Hârûn’un kardeşi! Baban da hiç de kötü bir insan değildi.”⁸⁴ şeklinde yakınlığa ve kardeşinin iyi halli oluşuna vurgu yapan bir dil kullandılar.

Neticede hitapta birleştirici ifadeler kullanmak Hz. Peygamber ve diğer peygamberlerin ortak bir sünnetidir. Hz. Peygamber bu birlikteliğe işaret etmek için kabile, vatandaşlık, akrabalık bağlarını ön plana alarak temas etmiştir. Böylece kendisiyle yaşadığı toplum arasında ortak bir dil kullanmıştır.

Bu konuya Hz. Peygamber’in yaşamında örnek olabilecek diğer örnekler şunlardır:

Hz. Peygamber İsâ (as.)’dan bahsederken “Teyzemin oğlu”⁸⁵ şeklinde ondan bahsetmiştir. Bu sayede onunla özden gelen peygamberlik bağıyla dedesi İbrahim’in diğer torunu olmasına vurgu yapmıştır.

Hanımı Hatice Varaka b. Nevfel’e Rasûlullâh’ı tanıtırken “Kardeşinin oğlu”⁸⁶ şeklinde Rasûlullah’ı ona tanıtmıştır. Onunla Rasûlullâh arasındaki yakınlığa vurgu yapmıştır.

5. FİİLLERDE BİRLEŞTİRİCİLİK

Hz. Peygamber “biz” duygusunu fiillerde de hakim kılmaya çalışmıştır. Hayrı mümin kardeşi için istememek, başkasına yardım etmemek, müminler için dua etmemek vb. eylemler bencilliğin neticesinde oluşurlar. Hz. Peygamber kendisi için istediği hayrı başka mümin için istemeği imânın gereği saymış,⁸⁷ kendisi için dua edip cemaatine dua etmeyen imamı cemaatine ihanet ettiğini⁸⁸ belirtmiştir. Hz. Peygamber’in

⁸³ Meryem, 19/42-5.

⁸⁴ Meryem, 19/28.

⁸⁵ Müslim, “İman”, 259.

⁸⁶ Buharî, “Bedü’l-Vahy”, 1; Müslim, “İman”, 252.

⁸⁷ Ebû Abdurrahman Nesâî, *Sünen* (Riyad: Dâru’s-Selam, 1421/2000), “İman”, 19.

⁸⁸ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 43.

eylemsel olarak belirlediği uygulamalarını “İbadet ve sosyal yardımlaşma” başlığında ele almaya çalıştık.

a. İbadetlerde Birleştiricilik

İbadetlerde “biz” bilincine önem vermiştir. “Sevâdı A’zâm” kavramını kullanarak bu birliğin kıyamete kadar devamını hedeflemiştir. Buna sünnetin ta kendisi de denilebilir.⁸⁹ Onun gösterdiği sünnete safların sınıksız tutulması gerektiği aksi takdirde kalplerin farklılaşacağı vurgusu,⁹⁰ adeta müminlerin “tek kalp”, “tek biz” vurgusuna delalet etmektedir. İyiliğe delalet edenin onu yapan gibi ecir kazanacağını⁹¹ belirtmesi birlik duygusunun yerleşmesine sebep olan diğer etkenlerdir.

Hacca gitmeyen müminlerin memleketlerinde kurban ibadetiyle meşgul olarak hacıların bir ibadetine ortak olmaları, “biz” şuurunu geliştiren hususlardan bir diğeridir. Bu nedenle Hz. Peygamber hacıların Kurban bayramı birinci günü kurban kestikleri sırada “Bizim kurban bayramı birinci gününe ilk başladığımız iş namazın ardından kurban kesmektir.”⁹² buyurmuş olması ayrı mekânlarda olsalar da aynı ameli yapmaktan ötürü ümmeti arasındaki birlikteliği hedeflediğinin bir göstergesidir.

Bu hedef doğrultusunda bakıldığında güneş doğmadan kurbanı kesen bir sahâbîsine başka bir kurban kesmesini ifade etmiştir.⁹³ Namazdan sonra kurban kesmenin “Müslümanların sünneti”⁹⁴ olduğunu ifade etmiştir. Burada “benim sünnetim” yerine “Müslümanların sünneti” vurgusu yaparak ibadette birlik şuuruna dikkat çekmiştir.

Zekât ibadetine de toplumun farklı gelir düzeyleri arasındaki kişiler arasında birlik ruhunu canlı tutmayı amaçlamıştır. Zekât ve yardımlaşmanın temel esprisi paranın sadece zengin sınıf arasında dolaşımına mani olarak zengin-fakir buluşmasına zemin hazırlaması yatmaktadır.⁹⁵ Yukarıda örneklerini sunduğumuz ibadetlerdeki birlikteliği bozan

⁸⁹ Ebû İshâk Şâtibî, *el-İ’tisâm* (Beyrut: Mektebetü’l-Asriyye, 2002), 288.

⁹⁰ İbn Hibbân, *Sahih*, V, 546; Süleyman b. Dâvûd b. el-Carûd Tayâlisî, *Müsned*, thk. Muhammed b. Abdu’l-Muhsin et-Türkî, Cidde: Dâru’l-Hicr, 1999, I:340.

⁹¹ Müslim, “İmâret”, 133; Tayâlisî, “Müsned”, I:340.

⁹² Müslim, “Edâhî”, 7.

⁹³ Müslim, “Edâhî”, 5.

⁹⁴ Müslim, “Edâhî”, 4.

⁹⁵ el-Hasr, 59/7.

kimseler İslâm âlimleri tarafından değerlendirilmelere tabî tutulmuştur. İbn Kayyim el-Cevzî toplumun yaptığı ibadetlerden kendisini alıkoyanın nâkıs bir karakterde olduğunu belirtir.⁹⁶ Buna göre Hz. Peygamber ibadetlerin tanımı, yapılış tarzı, zamanlaması konularında birleştirici rolüne temas etmiştir.

b. Sosyal Yardımlaşmayı Sağlaması

Hz. Peygamber'in toplumda birleştirici unsur olarak gördüğü hususlardan birisi de toplum fertleri arasında yardımlaşmayı sağlamasıdır. Hira dağında vahye ilk muhatap olup korkudan titreyip eve geldiği sırada Hatice onun akrabasıyla bağını sürdüren birisi olduğunu, doğru sözlülüğünün yanı sıra yükünü taşıyamayanın yükünü taşıyan, fakirleri giydiren, misafirine ikram edip, felâketzedelere yardım eden birisi olduğunu hatırlattı. Bu meziyetlere sahip birisinin asla zarara uğratılmayacağına bildirdi.⁹⁷

Hatice, Hz. Peygamber' in hayatında en çok korku yaşadığı anda peygamberliğinden evvelki dönemde topluma yaptığı yardımları ona hatırlatıyor. Bu şekilde Hz. Peygamber'i sakinleştirmeğe, ona moral vermeğe çalışıyor. Bundan toplumla bütünleşmeyi başarmış kişilerin aynı zamanda kendi iç âlemlerindeki bütünleşmeyi sağlamalarının kolay olduğu anlaşılabilir.⁹⁸ Çünkü malındaki mülkiyet ve fayda bütünlüğünü başkasıyla paylaşan insanlar bir başkasıyla yakınlık kurması çok rahat gerçekleşir. Çünkü bu kişiler güzel ahlâk sahibidirler. Bu şekildeki güzel ahlâk iki yönlüdür. Hem kendisini kötülüklerden korur. Hem de başkaları hayata bağlanır.⁹⁹

Toplumda ihtiyaç sahibi kimseleri hayata bağlı kılmak onlara maddî olanaklar sağlamakla mümkündür. Bu, sadaka vermek, borç vermek vb. yardım faaliyetleriyle olabilmektedir. İhtiyaç sahibi kimselere sadaka vermek, doğru bir davranıştır. Fakat sadaka vermek kişiyi bir başka kişiye bağımlı hale getirir. Asıl olan ihtiyaç sahibi kimselere hayatın zorluklarıyla mücadele bilincini kazandırmaktır.¹⁰⁰

⁹⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Medâricü's-sâlikîn*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2010, 719.

⁹⁷ Müslim, "İman", 252.

⁹⁸ Buharî, "Bed'ul-Vahy", 1.

⁹⁹ Nevevî, *Minhâc*, II:160.

¹⁰⁰ Dökmen, *İletişim Çatışmaları*, 239.

İhtiyaç sahibi birisine iş imkânı sağlamak, onun yetişkin rolünde olmasını sağlar. Sadece sadaka vermek ise, onu hayata bağlamaz. Bilakis kişilere bağımlı hale getirir.¹⁰¹ Bu yüzden Hz. Peygamber, fâiz ile borç verme yerine, karşılıklı güveni ve yazışmayı esas alan borç vermeyi teşvik etmiştir.¹⁰² Ticaret yaparken şirket kurabilme¹⁰³ mudârebe¹⁰⁴ ve selem akitlerini¹⁰⁵ de birlikte yaşamının gereği olarak ümmetine öğretmiştir. Bu akitler sayesinde çok fakir sahâbe belli bir süreden sonra hayatın zorluklarını aşmayı başarmışlardır.

“Komşusu aç gecelerken karnı tok sabahlayan bizden değildir.”¹⁰⁶ buyurması, birlik şuurunun her gece ve gündüz kontrolünü gerekli kılanın bir ifadesidir. Komşusuna verecek hiçbir şeyi olmayan sahâbîsine çorbasının suyunu biraz fazla koymasını¹⁰⁷ öğütlemesi, sahâbe arasında kardeşliği tesis etmesi,¹⁰⁸ fazla biniti veya azığı olanın onu kardeşine verdirtmesi,¹⁰⁹ çölde susayan birisine suyu olduğu halde su vermeyen kişinin kıyamet günü Allah’ın kendisine bakmayıp konuşmayacağı kişi olacağını bildirmesi,¹¹⁰ kardeşinin yardımında olduğu sürece kişiye yardım edileceğini belirtmesi¹¹¹ yardımlaşmayla birlik olunabileceğinin işaretleridir. Yardımlaşma ahlâkının zıttı bencilliktir. Bu kimseler mallarından bir başkasının faydalanmasını istemezler. Kârûn zenginliğiyle övünüp dururdu. Malı kendisinde var olan bilgi sayesinde kazandığı için başka-

¹⁰¹ Dökmen, *İletişim Çatışmaları*, 240.

¹⁰² Ebû Abdillâh Muhammed el-Kazvînî İbn Mâce, *Sünen*, Dâru’s-Selam, Riyad 1421/2000, “Sadakât”, 19; el-Bakara, 2/280, 82.

¹⁰³ Ebû Dâvûd, “Buyû”, 27; Abdu’l-Kerim Zeydân, *el-Medhal li-dirâseti’ş-şerîati’l-islamiyye*, Beyrut: Müessesetu’r-Risale Nâşirûn, 1426/2006, 34.

¹⁰⁴ Ebû Dâvûd, “Buyû”, 28.

¹⁰⁵ Müslim, “Müsâkât”, 127.

¹⁰⁶ Ebûbekir Heysemî, *Mecmeu’z-zevâid ve menbeü’l-fevâid*, Beyrut: Dâru’l-Fikr, thk. Muhammed Dervîşî, 1994, 9:307, 08.

¹⁰⁷ Müslim, “Birr”, 143.

¹⁰⁸ Ebu Muhammed Abdu’l-Melik İbn Hişâm, *es-Sîretu’n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Seka, İbrâhim el-Ebyârî, Abdu’l-Hafız Şelebî (Lübnan: Dâru’l-Kütübü’l-İlmiye, 2009), 356.

¹⁰⁹ Müslim, “Lukata”, 18; Ebû Dâvûd, “Zekât”, 32.

¹¹⁰ Müslim, “İman”, 173.

¹¹¹ Müslim, “Zikir”, 38.

sına yardımda bulunmuyordu.¹¹² Önceleri Mûsâ'ya tabi olmasına rağmen bencilliği onu küfre götürdü.¹¹³

SONUÇ

Netice olarak Hz. Peygamber ümmeti hakkındaki "biz" duygusunu çeşitli benzetmelere ve ifade tarzlarına başvurarak anlatmıştır. Bunlarla toplumun her kesiminin hatta kıyâmete kadar gelecek ümmetinin arasında bir gönül bağı kurmuştur. Bu gönül bağının temelinde îmân birliği yatmaktadır. Bu temelin üst yapı taşlarını samimiyet, güven, sevgi, hoşgörü, birlikte uyum içerisindeki ibadet şuuru oluşturmaktadır. Bu şuur ona inanan toplumlara birleştirmeyi hedeflemiştir. O'na inananlar bu şuur sayesinde tek biz, tek kalp şuuruna erişerek birlikte yaşadıkları sonucuna varılmıştır.

Vahye ve peygamberi öğretiyeye dayanmayan toplumsal kuramların Hz. Peygamber'in öğrettiği "biz" şuurundan uzak olduğu görülmüştür. Bunların ahlâk öğretilerinde "biz" yerine "ben" merkezli bir ahlâk öğretisinin olduğu anlaşılmıştır. Buna bağlı olarak yardımlaşmanın yerini rekabet, güven duygusunun yerini tedirginlik, merhametin yerini kaygısızlık almıştır. Bu yüzden bu duyguların toplum için birleştirici olmadığı, sonradan toplumlara girdiği görülmüştür. İşte Hz. Peygamber evvelde "tek bir îmân milleti" olan insanlığı yeniden aslına döndürmek istemiş. Bu yüzden îmâna dayalı "biz bilincini" bütün çağları kuşatacak şekilde sünnetinde ortaya koymuştur. Irk, vatandaşlık, dil, mal gibi "ben" merkezli olmaya sebep olabilecek hususların Hz. Peygamber'in uygulamalarında "biz" merkezli birleşmeye vesile olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, Ebûbekir. *el-Musannef*. thk. Habib el-A'zamî, Pakistan: Meclis İlmî, 1416/1996.
- Ahmed Muhammed b. Hanbel. *Müsned*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.
- Akarsu, Bedia. *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1994.
- Aynî, Bedreddin. *Umdetu'l-kârî*. Beyrut: Dâru İhyâu't-Türâsi'l-Arabî, 1436/2010.
- Azîmâbâdî, Abdurrahman Şeref. *Avnu'l-Ma'bûd*. Beyrut: Dâru İbn-i Hazm, 2005.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil. *Câmiu's-sahîh*. Musahhîh ve Mudekkik Takdîm Muhammed Ahmed el-Hallâf, Lübnan: Dâru İhyâu't-Türâsi'l-Arabî, tsz.

¹¹² el-Kasas, 28/78.

¹¹³ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, VI:448.

- Çakan, İsmail Lütfi. *Hadislerde Görülen İhtilaflar ve Çözüm Yolları (Muhtelifü'l-Hadis İlmi)*. İstanbul: İfav Yayınları, 2010.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. *Hadislerle İslâm*. Ankara: Semih Ofset, 2013.
- Dökmen, Üstün. *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2013.
- Dönmezer, Sulhi. *Sosyoloji Dersleri*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1970.
- Ebü Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî. *Sünen*. thk. Muhammed Nasiruddin Elbânî, Beyrut: Dâr'u İbnü'l-Hazm, 1426/2005.
- Heysemî, Ebûbekir. *Mecmeu'z-zevâid ve menbeü'l-fevâid*. Beyrut: Dârü'l-Fikr, thk. Muhammed Dervîşî, 1994.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali. *Fethu'l-bâr bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. thk. Abdurrahman Nasır el-Berrâk), Riyad: Dârü Taybe, 1426/2005.
- İbn Hişâm, Ebu Muhammed Abdu'l-Melik. *es-Sîretu'n-nebeviyye*. thk. Mustafa es-Seka, İbrâhim el-Ebyârî, Abdu'l-Hafız Şelebî. Lübnan: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiye, 2009.
- İbn Kayyim, el-Cevziyye. *Medâricü's-sâlikîn*. Lübnan: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2010.
- Ebü Abdillâh Muhammed el-Kazvînî, İbn Mace. *Sünen*. Riyad: Dârü's-Selam, 1421/2000.
- İbn Recep el-Hanbelî. *Câmiu'l-ulûm ve'l-hikem fi şerhi hamsîne hadîsen min cevâmii'l-kelim*. Kahire: Dârü'l-Hadîs, 1424/2004.
- İsfehânî, Râgıp. *Müfredâtü Elfâzi'l-Kur'an*. thk. Safvân Adnan, Dâvûdî. Dimeşk 1418/1997.
- Kâdî İyâd. *Kitâbu'ş-şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-mustafâ*. Beyrut, 2001.
- Malik b. Enes. *Muvatta*, thk. Halil Me'mûn Şeyha. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 2007.
- Mubârekfûrî, Ebû Abdurrahman. *Tuhfetü'l-ahvezî*. Kahire: Dârü'l-Hadîs, 2001.
- Münâvî, Abdurraûf. *Feyzu'l-Kadîr*. Lübnan: Dârü'l-Ma'rife, 1972.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn b. El-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbü'rî. *Sahîhu Müslim*. nşr. Muhammed b. İyâdî, Kahire: Mektebetü's-Safâ, 1424/2003.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman. *Sünen*. Riyad: Dârü's-Selam, 1421/2000.
- Nevevî, *Sahîhu Müslim bi-Şerhi'n-Nevevî*. Kahire: Mektebetü's-Safâ, 2003.
- Sandıkçı, Kemal. *Hadîs*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.
- Suyûtî. *Câmiu's-Sagîr*. Lübnan: Dârü'l-Ma'rife, 1972.
- Şâtîbî, Ebû İshâk. *el-İ'tisâm*. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 2002.
- Tarhan, Nevzat. *İnanç Psikolojisi Ruh, Beyin ve Akıl Üçgeninde İnsanoğlu*. İstanbul: Timaş Yay., ts.
- Tarhan, Nevzat. *Toplum Psikolojisi Sosyal Şizofreniden Toplumsal Empatiye*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.
- Tarhan, Nevzat. *Kendinizle Barışık Olmak Duyguların Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.
- Tarhan, Nevzat. *Toplum Psikolojisi Sosyal Şizofreniden Toplumsal Empatiye*. İstanbul: Timaş Yay., 2012.
- Tayâlisî, Süleyman b. Dâvûd b. el-Carûd. *Müsned*. thk. Muhammed b. Abdu'l-Muhsin et-Türkî, Cidde: Dârü'l-Hicr, 1999.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa es-Sevre. *Câmiu's-sahîh*. Kahire: Dârü'l-Hadîs, 1421/2001.
- Ünal, Yavuz. *Hadîsin Doğuş ve Gelişim Tarihine Yeniden Bakış*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2013.
- Yatkın, Nihat. *Günah ile İlgili Bir Hadîsin Tahlili*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2006.
- Yatkın, Nihat. *Abdullah İbn Abbâs ve Hadîs İlmindeki Yeri*. Ankara: Yayın Evi, 2012.
- Zeydan, Abdu'l-Kerim. *el-Medhal li-Dirâseti'ş-şer'ati'l-islamiyye*. Beyrut: Müessesetu'r-Risale Nâşirîn, 1426/2006.